

proves the fact that it is difficult to eradicate surzhyk. Phonetic interference is characterized by the fact that the older preschoolers note mistakes in the speech of their comrades, but do not notice their own errors and that leads to their adoption. Interference at the morphological level in the speech of preschool bilingual children is manifested not so often compared to the interference effects on the phonetic and lexical levels. The analysis of the results of interaction of the Ukrainian and Russian languages enables to reveal the following general trends in the speech of bilingual children: a tendency of substitution of Russian elements by Ukrainian ones; tendency of loss of specific Russian forms, elements and features (in favor of forms, elements and features that are similar to Ukrainian counterparts); tendency to contamination, the formation of hybrid forms; trend towards non-discrimination of equivalent elements of the Russian and Ukrainian languages and thus their parallelism.

Keywords: bilingualism, surzhyk, the phenomenon of children's speech.

Подано до редакції 08.09.14

УДК:37.015.3+377.112.4+378.147+165.745

З. Н. Курлянд

ВІТАГЕННА ТЕХНОЛОГІЯ ФОРМУВАННЯ ПРОФЕСІЙНОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ МАЙБУТНЬОГО ВЧИТЕЛЯ

У статті проаналізована вітагенна технологія формування професійної ідентичності майбутнього вчителя, розкрито сутність поняття «професійна ідентичність», визначено функції професійної ідентичності: настановно-ціннісна, креативно-порівняльна, когнітивно-діяльнісна, суспільно-соціальна. Доведено, що вітагенна технологія з голографічним методом проєкції забезпечує сукупний кумулятивний вплив на формування професійної ідентичності майбутнього вчителя і має всі ознаки відповідної інтегрованої технології.

Ключові слова: вітагенна технологія, голографічний метод проєкції, майбутні вчителі, професійна ідентичність, функції, педагогічні вищі навчальні заклади.

Постановка проблеми в загальному вигляді зумовлена розвитком сучасної педагогічної науки, що спрямовується на технологізацію педагогічного процесу, передбачає розробку і впровадження педагогічних технологій.

Складність конструювання таких технологій зумовлена тим, що по-перше, будь-яка сучасна педагогічна технологія являє собою складний конструкт, в якому відображаються як досягнення теперішнього часу, так і досвід видатних педагогів минулого.

По-друге, на відміну від виробничих процесів успішність педагогічних технологій залежить не лише від сутності самої технології, а й від особистісних якостей як «педагога-технолога», так й інших учасників педагогічної взаємодії, і від особливостей перебігу того чи того педагогічного процесу в різних навчальних закладах. Водночас, у педагогічних технологіях вирішальна роль відводиться педагогу, який впроваджує цю технологію, організовуючи навчально-виховний процес відповідно до технологічних вимог.

На нашу думку, якісно реалізовувати сучасні педагогічні технології здатен лише той учитель, який упевнений у виборі професії, прагне постійного вдосконалення, налаштований як на роботу з учнями, так і на постійний науковий пошук тощо. Всі ці якості мають формуватися впродовж навчання у педагогічних вишах.

Одним із результатів підготовки сучасного вчителя, що забезпечує його успішність у професійно-педагогічній діяльності, є сформованість його «професійної ідентичності». Водночас, процес її формування є дуже складним, оскільки він не підкоряється прямому впливу ззовні і протікає вельми індивідуально. Отже виникає потреба у пошуку такої педагогіч-

ної технології, яка б забезпечувала з достатньою долею вірогідності успішність і керованість процесу формування професійної ідентичності майбутнього вчителя.

Відтак, **мета статті** полягає у пошуку та обґрунтуванні вищезгаданої технології.

Виклад основного матеріалу почнемо з уточнення поняття «професійна ідентичність вчителя».

Одним з перших, хто зацікавився поняттям «ідентичність», був Е. Еріксон, який пов'язував її із відчуттям співпричетності до інших людей і, водночас, із самототожністю особистості. Ідентичність, наполягає науковець, є провідним механізмом становлення особистості, яка формується в процесі її ідентифікації і, в свою чергу, спричиняється соціалізацію індивіду в малих і великих спільнотах [1, с.328].

На думку багатьох учених (Т. Потапчук, В. Вілюнас та ін.) [2, 3], ідентифікацію слід розглядати як процес становлення, функціонування і розвитку ідентичності, яка являє собою соціальний продукт, що утворюється внаслідок діалектичного взаємозв'язку індивіду і суспільства [2].

Цілком слушно, що професійна ідентичність майбутнього вчителя має формуватися впродовж його навчання у педагогічному ВНЗ, в процесі його професіоналізації і органічно пов'язана з його «Я-концепцією» в якості складової цієї концепції.

Професійна ідентичність пов'язана з прийняттям індивідом професійних цінностей, норм і правил поведінки, що викликають на перетині особистісної і соціальної ідентичності і може виступати в якості показника професійної придатності як складова професійного «Я-образу» фахівця.

Професійна ідентичність учителя, на думку О. Куліш [4, с.22], є інтегративним утворенням, що вміщує взаємопов'язані когнітивні, мотиваційні, поведінкові та ціннісні характеристики особистості. Більшість дослідників визначають компонентний склад професійної ідентичності майбутніх учителів. Так, наприклад, О. Куліш у дослідженні визначає такі компоненти, як: ціннісно-мотиваційний, професійно-мотиваційний, когнітивно-діяльнісний і діяльнісний [4, с.113].

На нашу думку, розглядаючи процес формування професійної ідентичності, доцільно визначити функції цього процесу, які точніше віддзеркалюють його динаміку.

Аналіз наукової літератури дозволив узагальнити найважливіші функції формування професійної ідентичності майбутнього вчителя:

—*настановно-ціннісна*, що передбачає наявність усталеної настанови, характер ціннісних орієнтацій на професію вчителя, які мають передавати ці цінності своїм учням, нести високі ідеали професії, усвідомлювати її важливість і загалом розуміти місце вчителя у сучасному світі;

—*нормативно-порівняльна*, яка забезпечує настановлення наявної поведінки представників педагогічної спільноти з наявними правилами, цінностями, згідно яких створюються уявлення про сучасного вчителя, яке ще не підкріплено власним досвідом;

—*когнітивно-діяльнісна*, що виникає на основі здобутих знань, уявлень, поглядів, які створюють основу розуміння сутності професійної ідентичності, шляхів її набуття і важливості її у професійній діяльності;

—*суспільно-соціальна*, яка забезпечує усвідомлення себе, як вчителя, майстра своєї справи, свою належність до педагогічного товариства, побудову образу «Я-ідеальне, професійне», відповідальність перед суспільством за свою педагогічну діяльність.

Пошук педагогічної технології, яка б забезпечувала ефективне формування професійної ідентичності майбутнього вчителя, зосередив увагу на технології вітчизняного навчання з голографічним методом проєкції. В розробці цієї технології провідна роль належить досліднику А. Белкіну [5]. Науковець визначив вітагенне навчання як навчання, засноване на актуалізації життєвого досвіду особистості, її інтелектуально-психологічного потенціалу з метою реалізації освітніх цілей. Автор розрізняє два поняття: досвід життя, як вітагенну інформацію, пов'язану лише з певною обізнаністю людини про факти, події чи явища життєдіяльності, але ця інформація не підкріплена власним досвідом, і така інформація не набуває для особистості власної цінності. Зовсім інше значення має поняття *життєвий досвід*, під яким розуміють вітагенну інформацію, що стає набуттям особистості внаслідок певних переживань, зусиль, різноманітних дій, яка переміщується у довготривалу пам'ять і постійно готова до актуалізації у відповідних ситуаціях, адекватних цьому досвіду. Підсумовуючи, можна стверджувати, що саме така інформація (життєвий досвід), найбільш суттєво впливає на особистість, визначаючи її систему поглядів, цінностей, переконань і, в решті решт, поведінку людини, її суб'єктивний досвід [2].

Суб'єктивний досвід особистості (за Е. Зеєром) складається із життєвого, освітнього та інформаційного досвіду. Спираючись на це положення, А. Белкин підкреслює, що до навчального матеріалу слід додавати виключно такий, що буде продукувати набуття суб'єктивного досвіду, а отже збагачувати життєвий досвід особистості, надавати її знанням і вмінням особистісного сенсу.

У цьому аспекті особливої цінності набувають знання, які той, хто навчається, відчуває, власноруч перевіряє на практиці, переживає, досліджує і, в решті решт, «привласнює» до свого життєвого досвіду. Саме такі знання перетворюються на власні цінності, оскільки спираються на набутий життєвий досвід особистості.

Ця позиція розкриває «механізм» перетворення вітагенної інформації, яка починає впливати на ціннісне ставлення майбутнього вчителя до наукового знання і сприяє перетворенню вітагенної інформації в інструмент педагогічного впливу, який закладається в основу вітагенної технології.

Другим важелем впливу на особистість в межах реалізації вітагенної технології виступають творчість та фантазія, що тісно пов'язані між собою, як прояви підсвідомості. Тому в процесі підготовки майбутніх учителів доцільно якомога частіше пробуджувати їхню фантазію, оригінальність, нестандартний погляд на світ, на майбутню професійну діяльність, оскільки саме вони стимулюють активізацію вітагенного досвіду в освітньому процесі.

Актуалізацію вітагенного досвіду А. Белкин уважає голографічним підходом, який відображає певний процес чи об'єкт у багатовимірному (не менше трьох проєкцій) просторі:

вітагенна проєкція, яку задає викладач, ставлячи завдання студентам-майбутнім учителям перед викладанням нового матеріалу; цей процес йде за схемою: «студент => знання => викладач», і спрямовується на активізацію довготривалої пам'яті. І передбачає опанування «інформаційністю», що створює основу для сприйняття нового матеріалу за рахунок активізації тих знань, які створюють основу (фундамент) для нового матеріалу;

стерео-проєкція — це інформація, що йде від викладача, спирається на вже здобутий досвід студентів, її вектор: «викладач => знання => студент».

І, нарешті, **голографічна проєкція** — це інформація, яку можна і потрібно знаходити в різноманітних додаткових джерелах: вітагенному досвіді, інших знаннях, здобутих з книжок, ЗМІ, творах мистецтва і літератури, інтернет-джерелах тощо.

До вітагенних технологій з голографічним методом проєкцій відносять:

1. **Ретроспективний аналіз життєвого досвіду.** В аспекті формування професійної ідентичності майбутнього вчителя такий аналіз доцільно використовувати шляхом обговорення особистості сучасного вчителя. При цьому активуються аналітичні здібності та уміння майбутніх учителів шляхом зіставлення своїх уявлень про ідеального вчителя та свого життєвого досвіду навчання в школі. Внаслідок цього студенти замислюються і починають розмірковувати про те, що заважає вчителям шкіл досягати високої «планки»

вчителя-майстра своєї справи. Отже, в такій діяльності реалізується настановчо-ціннісна функція формування професійної ідентичності, оскільки на перший план в цьому обговоренні виходять саме ціннісні орієнтації вчителя сьогодення, порівняння реально існуючих учителів, які працюють в школі, з еталонами, які змальовані в творах літератури, кіно, тощо. Продовження такої роботи може полягати в зголошенні студентів до фантастичних проєктів, наприклад: «Я — вчитель з Марса, приїхав до вас для обміну досвідом виховання своїх та інших дітей», «Педагогічний досвід вчителя Епохи Середньовіччя», «Зустріч журналістів з видатним педагогом Я. А. Коменським», тощо. Важливою умовою таких заходів виступає персоніфікація учасників такого обговорення. Необхідно, щоб кожний з учасників персоніфікував свого героя: «Я — Я. А. Коменський», «Я — вчитель з Марса», «Я — кореспондент газети "Педагогічна Одеса"», і, таким чином, бесіда, що відбувається, «пропускається» через свідомість студента, доволі «привласнюється», особливо в площині педагогічних цінностей і еталонів.

2. Стартова актуалізація життєвого досвіду студентів відповідає за актуалізацію нормативно-порівняльної функції, забезпечує діагностування уявлень майбутніх учителів про ці знання, уміння, навички, які вони повинні отримати у педагогічних вишах з педагогіки психології, філософії і напряму спеціалізації (математика, українська мова і література, історія і таке інше); при цьому доречно з'ясувати, наскільки чітко студенти уявляють собі майбутню професійну діяльність вчителя: підготовку до уроків, розробку конспектів уроків, створення дїтьми, особливості методичної роботи, тощо. Проведене діагностування надає можливість створити певну психолого-педагогічну настанову на отримання нової інформації переважно професійно-педагогічного спрямування, що максимально наближує майбутніх учителів до умов роботи школі. Для цього потрібно ще з молодших курсів залучати студентів до проведення міні-уроків, створення фрагментів планів учителя-предметника, класного керівництва, проводити ділові та рольові ігри: «Засідання педагогічної ради школи», «Проведення батьківських зборів», «Робота педагогічної комісії» тощо. Така діяльність, перш за все, сприяє професіоналізації навчального процесу у вишах, оскільки запропоновані види діяльності відповідають актуалізації життєвого досвіду студентів і супроводжуються ситуацією успіху і підтримки в цих заходах, а отже, створюють оптимістичну перспективу в подальшому прилученні студентів до опанування професією вчителя.

Слід зазначити, що стартова актуалізація життєвого досвіду майбутніх учителів передбачає також написання есе з теми «Моя думка про сучасні методи навчання», «Для чого вчителю потрібно знання педагогіки і психології». Вітагенні процеси реалізації таких завдань не лише впливають на когнітивну сферу студентів, але й на їхню впевненість в собі, як учителів.

3. Випереджальна проєкція викладання «запускає» когнітивно-діяльнісну функцію, яка має пропедевтичний характер і спонукає студентів заздалегідь

уявляти те, про що буде йти мова, наприклад, на лекції, присвяченій сучасним методам навчання або, що ми будемо робити на практичному занятті, реалізуючи технологію «Пластилін». Цей прийом активує уяву студентів, оскільки при цьому освітня проєкція накладається на вітагенну внаслідок того, що визначаються шляхи подальшого пізнання, усвідомлюються професійні перспективи і напрями професійного самовдосконалення.

4. Додаткове конструювання незавершеної освітньої моделі особливо ефективно впливає на активізацію творчого потенціалу особистості завдяки суспільно-соціальної функції процесу формування професійної ідентичності майбутнього вчителя, оскільки саме ця функція забезпечує його потребу у самореалізації. Саме реалізація особистості в соціумі, в приватному житті відповідає меті, яку ставить перед індивідом суспільство. Сутність цього процесу полягає в тому, що викладач лише висуває ідею, а студенти її доповнюють, конкретизують, насичують змістом, спираючись на свій життєвий досвід, їм пропонується створити нову технологію виховання або розробити нові засоби навчання з конкретного предмету, технологію організації освіти, тощо. Впродовж виконання запропонованих завдань майбутні вчителі починають розуміти складність педагогічної професії, усвідомлюють те, що вчитель ніколи не має права зупинитися в своєму професійному зростанні, створювати щось нове, бути незалежним і водночас об'єктивним у вирішенні професійних завдань, проявляти професійну компетентність, а отже, реалізовувати суспільно-соціальну роль у формуванні професійної ідентичності майбутнього вчителя. Суспільно-соціальна функція професійної ідентичності вчителя забезпечує інтеграцію майбутнього вчителя в соціум, тобто в колектив учителів, учнів, батьків, дозволяє встановлювати з ними педагогічно виважені стосунки, виховувати в учнів громадянські чесноти і якості.

5. Використання вітагенних аналогій в освітніх проєкціях передбачає нестандартний підхід до, на перший погляд, відомих, звичайних речей. Наприклад: «Які функції може виконувати кулькова ручка, окрім того, що нею можна писати листа?» або «Про що міркує червоний олівець, коли вчитель перевіряє контрольні роботи». Або почати урок з математики таким чином: «Діти, сьогодні ми познайомимося з тими, хто ніколи не зустрінеться! Отже, про що йде мова?». Цей прийом має вже комплексний характер, оскільки активізує декілька функцій формування професійної ідентичності, зокрема когнітивно-діяльнісної та наставничо-ціннісної, а, як відомо, сукупний вплив декількох функцій нетотожній їхній простій сумі, а має «ефект інтерферентності», що набагато перевищує прогнозований результат.

6. Часова, просторова, змістовна синхронізація освітніх процесів передбачає презентацію навчального матеріалу одночасно з розкриттям часових, просторових, змістовних зв'язків між фактами, подіями, явищами, що створюють голографічний ефект, дозволяючи подивитися на ту чи ту подію з різних точок зору, проаналізувати її як цілісне явище. Для цього майбутніх учителів зголошують висловлювати власний погляд на певні факти чи події, особливо це ефек-

тивно при вивченні історії педагогіки. Наприклад, студентам пропонується відповісти на питання: «Як, на Вашу думку, могли дискутувати Платон і Аристотель про навчання і виховання дітей?» або «Які історичні події, культурні здобутки і соціальні обставини спонукали Я.А.Коменського до написання своєї "Великої дидактики"?». Такий голографічний метод розвиває в майбутніх учителів багатомірне мислення, допомагає усвідомлювати складність і важливість професії вчителя і, водночас, її творчу спрямованість.

ЛІТЕРАТУРА

1. Эриксон, Э. Идентичность: юность и кризисы / Э. Эриксон — М., 1996. — 346 с.
2. Потапчук Т. В. Теоретичний аналіз поняття «ідентичність» в науковій літературі / Т.В.Потапчук // Педагогіка і психологія. — 2012. — №4(77). — С.42-47.
3. Виллюнас В. К. Психологические механизмы мотивации человека / В. К. Виллюнас. — М.: Изд-во МГУ, 1990. — 288 с.

REFERENCES

1. Erykson, E. (1996). *Identichnost: yunost i krizisy [Identity: youth and crises]*. Moscow [in Russian].
2. Potapchuk, T. V. (2012). *Teoretychnyi analiz poniattia «identichnist» v naukovii literaturi [Theoretical analysis of the concept "Identity" in scientific literature]*. *Pedahohika i psikhohihiia – Pedagogy and psychology*, 4(77), 42-47 [in Ukrainian].
3. Vylyunas, V. K. (1990). *Psikhologicheskie mekhanizmy motyvatsiy cheloveka [Psychological mechanisms of human's motivations]*. Moscow: izdatelstvo MNU [in Russian].

З. Н. Курлянд

ВИТАГЕННАЯ ТЕХНОЛОГИЯ ФОРМИРОВАНИЯ ПРОФЕССИОНАЛЬНОЙ ИДЕНТИЧНОСТИ БУДУЩЕГО УЧИТЕЛЯ

В статье проанализирована витагенная технология формирования профессиональной идентичности будущего учителя, раскрыта сущность понятия «профессиональная идентичность», определены функции профессиональной идентичности: установочно-ценностная, креативно-сравнительная, когнитивно-деятельностная, общественно-социальная. Доказано, что витагенная технология с голографическим методом проекции обеспечивает совокупное кумулятивное влияние на формирование профессиональной идентичности будущего учителя и имеет все признаки соответствующей интегрированной технологии.

Ключевые слова: витагенная технология, голографический метод проекций, будущие учителя, профессиональная идентичность, функции, педагогические вузы.

Z. N. Kurliand

VITAGENE TECHNOLOGY OF FUTURE TEACHER'S PROFESSIONAL IDENTITY FORMATION

The paper presents the analysis of the concepts of professional identity and the process of identification. Professional identity is associated with adjusting one's own values, standards and rules of behavior by an individual, which can perform as an index of proficiency as a component of professional self-concept of a specialist. The analysis of the scientific literature allowed to generalize the main functions of forming professional identity of a future teacher: attitude and evaluative one provides the presence of a formed attitude, character of value orientations to the profession of a teacher, which have to project these values to pupils, to hold ideals of profession, realize its importance and understand a teacher's place in the modern world; normative and comparative one provides formation of the behavior patterns of representatives of pedagogical society with own rules, values, which help to create the imaginations about a modern teacher; cognitive and active one emerges on the basis of the obtained knowledge, views, which create a foundation of understanding the essence of professional identity, ways of reaching it and its importance in the professional activity; social one ensures self-realization as a teacher, an expert, realization of own belonging to the pedagogical community, formation of the concept "self-ideal", responsibility to the society for one's own pedagogical activity. The article also deals with the concept of vitagene training, which is considered as training based on the actualization of life experience of a personality, his/her intellectual and psychological potential aimed at realization of educational needs. The author

Саме вона забезпечує емоційну комфортність майбутньої діяльності.

Висновки. Вітагенна технологія формування професійної ідентичності з голографічним методом проекції забезпечує сукупний кумулятивний вплив на формування професійної ідентичності майбутнього вчителя, оскільки активізує всі функції цього процесу, а отже, може бути визнана як інтегративна технологія формування цієї ідентичності.

4. Куліш О. В. Формування професійної ідентичності майбутніх учителів у вищих навчальних закладах: дис...канд. пед. наук: 13.00.04 / Куліш Олена Володимирівна. — Черкаси, 2013. — 299 с.

5. Педагогические технологии / под общей редакцией В. С. Кукушина. — М.: ИКЦ «МарТ»: — Ростов-на-Дону: изд. Центр «МарТ», 2006. — 336 с.

4. Kulish, O. V. (2013). *Formuvannya profesiynoi identychnosti maibutnix uchyteliv u vyshchyykh navchalnykh zakladakh [Forming professional identity of future teachers in higher educational institutions]*. *Doctor's thesis*. Cherkasy [in Ukrainian].

5. Kukushyn, V. S. (Eds). (2006). *Pedagogicheskiye tekhnologiy [Pedagogical technologies]*. Moscow: IKTS «MarT»: Rostov-na-Donu: izdatelskiy tsentr «MarT» [in Russian].

also deals with a concept “holographic projection”, which he determines as information, which should be found in different extra sources: vitagene experience, other knowledge, obtained of books, mass media, works of art, internet etc. It has been shown that the usage of vitagene technology alongside with holographic projection method activates all the functions of the process of future teacher’s professional identity formation. This technology provides a cumulative effect on the formation of a future teacher’s professional identity and can be considered as an integrative technology.

Keywords: vitagene technology, holographic projection method, future teacher, professional identity, function, teacher training institutions.

Подано до редакції 08.09.14
